

Етногенез східних слов'ян

назва дисципліни

Тип дисципліни: вибіркова Семестр: 6-7
(вибіркова, нормативна)

Обсяг дисципліни:

загальна кількість годин – 90 (кредитів ЄКТС – 3);
аудиторні години – 14 (лекції – 14, практичні – ____, семінарські – ____,
лабораторні – ____)

Лектор: Стеблій Наталія Ярославівна (ел.адреса: nstebliy@ukr.net).

Результати навчання:

- **знати:** зміст понять “етнос”, “етногенез”, “слов’яни”, “венеди”, “склавини”, “анти”; провідних учених-славистів, які досліджують проблеми етногенезу слов’ян, їхні праці і погляди; історичну та археологічну періодизацію; особливості археологічних культур кінця I тис. до н.е. – I тис. н.е.; суть індоєвропейської проблеми; назви і зміст основних концепцій про походження слов’ян.
- **вміти:** дати цілісну характеристику джерел до вивчення слов’янського етногенезу; аргументувати власну точку зору на походження слов’ян на основі отриманих знань і самостійно опрацьованої літератури; володіти інформацією про псевдонаукові і сучасні наукові концепції україногенезу.

Анотація навчальної дисципліни:

Сучасні слов’янські народи відіграють важливу роль у формуванні етнополітичного обличчя світу. Тому інтерес до життя їхніх предків – давніх слов’ян – не викликає заперечень. Він, зокрема, полягає у з’ясуванні причин і дослідженні процесів появи на історичній арені одного з найбільших етносів Європи. Крім суто історичного інтересу, варто зважати й на політичний контекст: політики час від часу маніпулюють такими сентенціями як певний ареал зародження етносу, антропологічний тип тощо. З’являються й псевдонаукові теорії...

Студенти-історики мають володіти інформацією про широке коло найважливіших світоглядних ідей у ключі етногенезу слов’ян, без яких неможливе формування історичної свідомості сучасного громадянина України та адекватне бачення історичного минулого. Ці знання вони повинні передавати не лише у школі та інших освітніх закладах, але й доносити їх до широкого загалу.

Метою навчальної дисципліни є комплексна характеристика головних концепцій та теорій походження слов’ян на основі найновіших здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії.

В основу курсу покладено міждисциплінарний підхід: канву викладу становлять дані археології та історії; поряд з цим враховано досягнення мовознавства, ономастики, антропології, етнографії, кліматології.

Виклад матеріалу, окрім теоретичної частини, подається за хронологічним принципом: від I тисячоліття до н.е., коли слов’яни виокремилися із давньоєвропейської спільноти до раннього середньовіччя, коли внаслідок широкого розселення і метисації з іншими народами почали формуватися окремі слов’янські етноси і мови, в тому числі український.

Рекомендована література:

Джерела

- Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. Под ред. Т. М. Калининой. – Т. I. Античные источники. – М., 2008.
- Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. Под ред. В. Н. Бибикова. – Т. II. Византийские источники. – М., 2009.

- Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой, А. В. Подосинова. – Т. III. Восточные источники. – М., 2009.
- Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. Под ред. А. В. Назаренко. – Т. IV. Западноевропейские источники. – М., 2010.
- Древняя Русь в свете зарубежных источников. Хрестоматия. Под ред. Т. Н. Джаксон, Е. В. Мельниковой. – Т. V. Скандинавские источники. – М., 2010.
- Иордан. О происхождении и деяниях гетов. – М., 1960.
- Літопис Руський. За Іпатським списком переклав Л. Махновець. – К., 1989.
- Мишулин А. В. Древние славяне в отрывках греко-римских и византийских писателей по VII в н.э. // ВДИ. – 1941. – №1. – С. 230–280.
- Свод древнейших письменных известий о славянах. Том I (I–VI вв.). – М., 1994.
- Свод древнейших письменных известий о славянах. Том II (VII–IX вв.). – М., 1995.
- Тацит. О происхождении германцев и местоположении Германии: Соч. в 2-х томах. – Л., 1970.

Підручники

- Баран В. Д. Походження українського народу. – К., 2002.
- Баран В., Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. – К., 2005.
- Тиводар М. Етнологія: Навчальний посібник. – Львів, 2004.

Узагальнюючі праці

- Баран В. Д. Давні слов'яни. – К., 1998.
- Давня історія України За ред. П. П. Толочка. – К., 2002. – Т. III.
- Етнічна історія Давньої України. – К., 2000.
- Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. У 4-х томах. Гол. ред. С. Павлюк. – Т. 1: Археологія та антропологія. – Львів, 1999.
- Моця О. Українці: народ і його земля (етапи становлення). – К., 2011.
- Седов В. В. Славяне: Историко-археологическое исследование. – М., 2002.
- Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период. – К., 1991.
- Залізняк Л. Стародавня історія України. – К., 2012.

Література до окремих тем

- Баран В. Д. Давні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. – К., 1972.
- Баран В. Д. Черняхівська культура. За матеріалами Верхнього Дністра і Західного Бугу. – К., 1981.
- Баран В. Д. Інтердисциплінарність в археологічних дослідженнях давніх слов'ян // Нові технології в археології. – Київ; Львів, 2002. – С. 150–155.
- Баран В. Д., Гороховський Е. Л., Магомедов Б. В. Черняховская культура и готская проблема // Славяне и Русь (в зарубежной историографии). – К., 1990. – С. 30–78.
- Баран В. Д., Козак Д. Н., Терпиловський Р. В. Походження слов'ян. – К., 1991.
- Білецький А. О. “Яфетичні зорі” академіка Марра // Studia linguistica. – 2012. – Вип. 6. – С. 24–27.
- Браичевський М. Ю. Біля джерел слов'янської державності. – К., 1964.
- Браичевський М. Ю. Походження Русі. – К., 1964.
- Вернер И. К происхождению и распространению антов и склавенев // СА. – 1972. – №4. – С. 102–115.
- Валянціна Вяргей, Волт Трымер. Даследаванне археалагічнага комплексу каля в.Снядзін у Петрикаўскім раене Гомельскай вобласці // Гыстарычна-Археалагычны зборник. – Менск, 2006. – Вип. №21. – С. 190–191.
- Валянціна Вяргей, Волт Трымер. Даследаванне шматслойнага паселішча Снядзін-3 на р. Прыпяць // Гыстарычна-Археалагычны зборник. – Менск, 2007. – Вип. № 23. – С. 221–223.
- Винокур І. С. Черняхівська культура: витоки і доля – Кам'янець-Подільський, 2000.

- Грингмунд-Дальмер Е. Развитие культурного ландшафта в западнославянских областях: проблемы, методы и результаты исследования // СА.– 1975. – №2. – С. 79–88.
- Комша М. Проникновение славян на территорию Румынской народно-демократической республики и их связи с автохтонным населением // Материалы VII Международного конгресса антропологических и этнографических наук. – М., 1970. – Т.V. – С. 275–287.
- Козак Д. Н. Етнокультурна історія Волині (I ст. до н.е. – IV ст. н.е.). – К., 1992.
- Козак Д. Венеди. – К., 2008.
- Королюк В. Д. Славяне и восточные романцы в эпоху раннего средневековья (политическая и этническая история) – М., 1985.
- Магомедов Б. В. Этнические компоненты черняховской культуры // STRATUM plus. – 2000. – № 4. – С. 322–330.
- Магомедов Б. В. черняховская культура: проблема этноса. – Люблин, 2001.
- Максимов Е. В. Миграции в жизни древних славян // Славяне и Русь (в зарубежной историографии). – К. – 1990. – С. 5–11.
- Мачинский Д. А. К вопросу о территории обитания славян в I–IV веках // АСГЭ. – Вып. 17. – С. 82–100.
- Милян Т. Дзедзіцька культура: нарис основних проблем генезису і ареалу поширення //Етногенез та рання історія слов'ян: нові наукові концепції на зламі тисячоліть. – Львів, 2001. – С 167–172.
- Милян Т. Пам'ятки з рисами перехідного періоду // Вісник Інституту археології. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 27–38.
- Нидерле Л. Славянские древности. – М., 2000.
- Пастернак Я. Ранні слов'яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1975.
- Петров В. П. Походження українського народу. – Регенсбург., 1947.
- Петров В. П. Етногенез слов'ян. – К., 1972.
- Прицак О. Походження Русі. – К., 1997.
- Русанова И. П. Славянские древности VI–VII вв. – М., 1976.
- Сминтина О. Ландшафт в західноєвропейській археології: сучасні підходи до концептуалізації // Нові технології в археології. – Київ; Львів, 2002. – С. 177–188.
- Стеблій Н. Природне середовище в процесах заселення Північно-Західної України (I ст. до н.е. – середина I ст. н.е.) //Вісник Інституту археології. – 2006. – Вип. 1. – С. 17–31.
- Терпиловский Р. В. Славяне Поднепровья в первой половине I тысячелетия н.э. – Люблин, 2004.
- Третьяков П. Н. Спорные вопросы этнического развития восточных славян //Тез. докл. на сессии ОИИ и пленуме ИИМК, посвященном итогам археологических исследований 1955. – М.; Л., 1956. –С 3–8.
- Трубачов О. Н. Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования. – М., 2003.
- Хвойка В. В. К вопросу о славянах // Киевская старина. – 1902. – №1.
- Филипчук М. А. Слов'янські поселення VIII–X ст. в Українському Прикарпатті. – Львів, 2012.
- Щукин М. Б. Готский путь (Готы, Рим и черняховская культура). – СПб., 2005.
- Archeologia o początkach Słowian. Materiały z konferencji. – Kraków, 19–21 listopada 2001. Pod redakcją Piotra Kaczanowskiego i Michała Parczewskiego. – Kraków, 2005.
- Godłowski K. Pierwotne siedziby Słowian. – Kraków, 2000.
- Hensel. W. Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. – Warszawa, 1987.
- Kurnatowska Z. Słowiańszczyzna Południowa. – Wrocław, 1977.
- Leciejewicz L. Słowianie Zachodni. Z dziejów tworzenia się średniowiecznej Europy. – Wrocław 1989.
- Miśkiewicz M. Europa wczesnego średniowiecza. – Warszawa 2008.
- Narodziny średniowiecznej Europy. Red. H. Samsonowicz – Warszawa, 1999.

- Zoll-Adamikowa H. Modele recepcji rytuału szkieletowego u Słowian wschodnich i zachodnich // Światowit. – 1995. – T. XL. – S. 174–184.